

Kaksi YP:n artikkelia palkittiin

Koneen Säätiö palkitsi helmikuussa tieteellisiä kirjoituksia, joissa suomen kieltä on käytetty ansiokkaasti. Vuoden Tiedekynällä palkittujen joukossa oli, ei pelkästään yksi, vaan peräti kaksi YP:n artikkelia.

Kelan tutkimusprofessorit Heikki Hiilamo ja Olli Kangas palkittiin artikkelista ”Väärien profeettojen jäljillä? Kahdeksan erää tuloerojen vaarallisuudesta” (YP 2/2012). THL:n tutkija Leena Tervonen-Gonçalves ja Tampereen yliopiston tutkija

Eriikka Oinonen palkittiin artikkelista ”Vertailun valta” (YP 1/2012). Hiilamo ja Kangas pureutuvat artikkelissaan tuloerojen ja hyvinvoinnin yhteyksiin. Tervonen-Gonçalvesin ja Oinosen artikkeli kertoo Etelä-Euroopan ja etenkin Portugalin negatiivisesta kategorisoinnista ja leimautumisesta kriisimaaksi.

Vuoden Tiedekynä -palkinto myönnetään tieteellisestä artikkelista, jossa suomen kieltä on käytetty ansiokkaasti. Palkinto jaetaan vuorovuosin humanis-

tisen, yhteiskuntatieteen ja ympäristöntutkimuksen alan suomenkielisen artikkelin kirjoittajalle. Palkinnon tarkoituksena on tukea suomenkielistä tieteellistä kirjoittamista ja nostaa sen arvostusta.

YP onnittelee kirjoittajia.

Molemmat palkitut artikkelit löytyvät YP:n julkaisuarkistosta osoitteessa www.julkari.fi.

Hyvien kehien jäljitys

RAIJA JULKUNEN

Pekka Himanen visioi Sinisesä kirjassaan kestävä talouden, hyvinvoinnin ja ekologisuuden sekä arvokkaan elämän hyvää kehää. Vähän Himanen kirjan jälkeen ilmestyi Kalevi Sorsa -säätiön, sosiaalidemokraattisen liikkeen ajatushautomon, Kohti kestävä kasvua -projektilta samoja teemoja käsittelevä kokoomajulkaisu.

Hyvät kehät ovat olleet erityisen tärkeitä sosiaalidemokratialle, joka on pyrkinyt sovittamaan yhteen kapitalismin ja hyvinvointivaltion ja saamaan ai-

kaan taloudellisen ja sosiaalisen edistyksen toisiaan vahvistavan hyvän kehän, kuten Pauli Kettusen artikkeli kertoo. Myös yhteiskuntatutkimus on ollut kiinnostunut hyvistä kehistä ja niitä aikaansaavista kausaalisista ja takaisinsyöttömekanismeista. Sosiologisen tutkimuksen analysoima fordismin hyvä kehä ei tule kokoelmassa esille. Tosin Markku Laadun, Tuuli Hirvilammin ja Tuula Helneen artikkelissa esitetään liki identtinen kehä ja nimeetään se sosiaalipolitiikan ja kansallisen hyvinvointivaltioprojek-

---

Antti Alaja (toim.)
Kriisikierteestä hyvän kehään
Kalevi Sorsa Säätiön julkaisu
4/2012

tin hyväksi kehäksi. Fordismissä siis ”pyörivät” joukkotuotanto ja joukkokulutus, työehtosopimukset sekä hyvinvointivaltion aikaansaama kulutuskysynnän vakauttaminen. Hyvien kehien ohella on tunnettu myös huonoja noidankehäjä ja itseään vahvistavia negatiivisia kierteitä, jollaisiin esimerkiksi Euroopan kriisi-
maat on pakotettu.

Viime aikoina talouden ja hyvinvointivaltion kehään on pyritty tuomaan mukaan myös ekologinen kestävyys. Tässä kokoelmassa Laatu ja kumppanit argumentoivat, että kuvattu sosiaalipolitiikan hyvä kehä sijoittuu ”luonnontapahtumien” huonoon kehään, seurauksena globaali ekososiaalinen kriisi. He kaavailevat kestävän hyvinvoinnin kehää, jossa luonnonvarojenkäyttö ja päästöt vähenisivät, ja mikä tärkeää, vähenisivät tasa-arvoisella tavalla.

Kirja sisältää kuusi erillistä artikkelia. Pauli Kettusen aiemmista kirjoituksista tuttuja teemoja kertaava kirjoitus on elegantti kuten aina. Kettunen etsii historiasta sosiaalisen tasoituksen, taloudellisen kasvun ja demokratian hyviä kierteiä ja niitä yhdistäneitä poliittisia tavoitteenasetteluja. Pekka Kuusi ja Gunnar Myrdal mainitaan, totta kai, sen lisäksi Yrjö-Sakari Yrjö Koskinen (Työväenseikka 1874), sosialistinen työväenliike, ILO, skandinaaviset 1930-luvun luokkakompromissit ja pohjoismainen (ruotsalainen) yhteiskunta luokkakompromisseineen ja suunnitteluideoineen. Artikkelit päättyvät kilpailukyky-yhteiskuntaan, eli aikaan jolloin ”taloudellinen” näyttäytyy yhä enemmän kilpailukyynä. Tässäkin globaalissa fossiili- ja finanssikapitalismissa [R]:n ilmaus näyttää kuitenkin olevan sijaa hyvinvointivaltiolle. ”Uusliberalistiset vaatteet ovat väistyneet sivummalle”, ja ”laajaa kannatusta saavat näkemykset, joiden mukaan hyvinvointivaltio ja kollektiivinen sopimusjärjestelmä eivät ole kilpailukyyn esteitä vaan kilpailuetuja.”

Kuten Kettunen huomauttaa, kaikki sosiaalipolitiikka ei taivu

tuottavaksi tekijäksi. Lisäksi hyvätkään vastaukset kansalliseen kilpailukykyyn eivät riitä vastaukseksi demokratian, kansalaisuuden, sosiaalisen tasa-arvon ja ekologisten ehtojen kysymyksiin. Lisäksi finanssikriisi osoitti, ettei kansallinen kilpailukyky riitä takaamaan edes talouden toimivuutta. Kapea kansallinen katse ja globaalin kilpailun pakot muodostavat itseään vahvistavan, politiikan ja demokratian alaa kaventavan huonon kehän. Edellä mainittu Myrdal ja Kuusi jo tunnistivat globaalin sääntelyn välttämättömyyden, ja vielä tähdellisempää se on ”globalisoituneen kapitalismin maailmassa, jossa taloudellinen ja ekologinen kriisi varjostavat odotushorisonttia”.

Antti Alaja esittelee ja arvioi keskieuropalaista sosiaalidemokratiaa 1990-luvulla innoittaneen kolmannen tien idean. Tämä nimenomainen kolmas tie eli sosiaalisten investointien oppi oli ennen muuta Tony Blairin kuningasajatus, jota hän pyrki realisoimaan New Dealiksi nimetyllä työ- ja sosiaaliturvareformilla. Kolmas tie tähtäsi hyvinvointivaltion modernisointiin, ja se oli tarkoitettu vaihtoehdoksi sekä keynesiläiselle talous-, työllisyys- ja hyvinvointipolitiikalle että uusliberalismille. Kriittiset brittisosiaalipoliitikot tosin pitivät blairismia vain uuteen kuosiin puettuna thatcherisminä, ja Alajakin tunnistaa kolmannen tien ja uusliberalismin yhteiset piirteet.

Retorisesti ne eroavat. Uusliberalismi näki ja näkee hyvinvointivaltion talouden taakana ja kulutuksena, mutta kolmannen tien ideologia pyrki muovaamaan siitä taloudellisesti tuottavan sosiaalisen in-

vestoinnin. Sosiaalisten investointien idea on vähän horjua, mutta siinä on paljon samaa kuin mannereurooppalaisten aktiiviparadigmassa. Pohjoismaille kolmas tie ei tarjonut paljon uutta, sillä ne olivat jo pitemmällä aikavälillä sitoutuneet koulutukseen, aktiiviseen työvoimapolitiikkaan, lapsipolitiikkaan ja äitien ansiotyöhön. Alaja ei tosin anna lapsi- ja perhepolitiikalle sellaista painoa kuin Gösta Esping-Andersenin omissa, skandinaavista mallia ihannoivissa julistuksissaan. Esping-Andersenin mielestä tietoyhteiskunnan vaatimien kognitiivisten ja emotionaalisten kykyjen tasa-arvoisen edistämisen kannalta aktiivintipolitiikka on ”liian vähän, liian myöhään”. Näin laadukas varhaiskasvatus on sosiaalisten investointien avain, ja äitien ansiotyö paras lääke lasten köyhyyttä vastaan.

Alaja tunnistaa myös opin ekonomistiset ansat. Kaikkea sosiaalipolitiikkaa, kuten vanhusten huoltoa tai eläkkeitä, on vaikea argumentoida tuottaviksi investoinneiksi. Opin tasolla työttömyyden selityksissä on eroa. Keynesiläisyys painottaa riittämätöntä kokonaiskysyntää, uusklassinen talusteoria liian korkeita palkkoja ja sosiaalinen investointi riittämätöntä osaamista. Silti sosiaalinen investointi on lähempänä uusklassista tarjonnan taloutta, kun kokonaiskysynnän säätelyn on korvannut huoli yksilöiden työmarkkinavalmiuksista, työllistettävyydestä ja aktivoinnista.

Jouko Kajanojan ja Robert Hagforsin artikkeli koskettaa samoja teemoja. He asettavat vastakkain uusklassisen, erityisesti julkisen valinnan teorian hyvin argumentoidun näke-

myksen hyvinvointivaltioista talouden taakkana. Uusklassisen teorian kritiikki sen sijaan nojaa enemmän empiirisiin havaintoihin, esimerkiksi laajan ja ”kalliin” hyvinvointivaltion omaksuneiden Pohjoismaiden taloudelliseen menestykseen. [R]: ”Se lentää sittenkin”-teesi]. Saadakse teoreettista pohjaa teesille hyvinvointivaltion myönteisestä vaikutuksesta taloudelliseen menestykseen Kajanoja ja Hagfors vetoavat sen tuottamaan inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan.

Kajanoja ja Hagfors käyvät keskustelua laajan ja suppean hyvinvointivaltion ja talouskasvun suhteesta. Tämä on sikäli vanhahtavaa, että hyvinvointivaltion institutionaalinen rakenne on osoittautunut sosiaalimenojen tasoa tärkeämmäksi tekijäksi. Kun sosiaalimenojen tason ja talouskasvun välillä ei ole suoraviivaista suhdetta, he pudottavat talouden pois konstruoimastaan hyvästä kehästä. Kehässä pyörivät hyvinvointipanostukset > tasa/eriarvoisuus > sosiaalinen pääoma > kansalaisten hyvinvointi > hyvinvointipanostukset. Tässä siis oletetaan, että hyvinvointipanostukset edellä mainittujen mekanismien tai kausaalisuhteiden kautta vahvistavat uusia hyvinvointipanostuksia. Tätä testataan OECD-maita koskevalla datalla niin poikkileikkauskuin pitkittäisasetelmin.

Analyysit tukevat noin konstrooitua kehää, mutta pitkittäistarkastelu osoittaa, että kehän toiminta voi olla katkeamassa kahdesta kohtaa. Sosiaalimenojen kasvu ei enää entiseen tapaan vähennä eriarvoisuutta eikä kansalaisten lisääntyvä hyvinvointi enää tuota uusia sosiaalipoliittisia resursseja. Tulok-

set virittävät paljon ajatuksia sosiaalimenojen ja eriarvoisuuden sekä kansalaisten hyvinvoinnin ja sosiaalimenojen suhteesta, ja kirjoittajillakin on mielekkäitä selityksiä siitä, miksi nuo yhteydet eivät enää toimi.

Matti Tuomala on omalla alallaan analysoidessaan tuloeroja. Suomen maine pienten tuloerojen maana mureni 1990-luvulla. Vuosina 1993–2000 käytettävissä olevien tulojen kokonaiskasvusta meni ylimmälle prosentille noin viidennes (18 %). Selittäjät ovat ne tutut: pääomatulojen kasvu, tuloverotuksen keventäminen, pääoma- ja ansiotulojen verotuksen eriyttäminen ja ansiotulojen muuntaminen pääomatuloksi. Vuonna 1990 ylimmän tuloprosentin tuloista oli pääomatulua 14 prosenttia, vuonna 2007 62 prosenttia.

Artikkelin varsinainen kysymys koskee sitä, miten rahoitusmarkkinoiden sääntelyn purku, tuloerojen kasvu (ennen muuta USA:ssa) ja finanssikriisi kytkeytyvät toisiinsa. Talouden sääntelyn aikana (1945–1970) esiintyi vain yksi merkittävä pankki- ja finanssikriisi (1962 Brasilia). Amerikkalainen aineisto osoittaa, että suurituloisimpien (tässä suurituloisin 0,01 %) tulo-osuuden kasvu edelsi niin vuoden 1928 pörssiromahdusta kuin vuoden 2008 finanssikriisiä. Kriittiset taloustieteilijät ovat esittäneet, että suuret tuloerot ovat lisänneet globaalin talous- ja rahajärjestelmän kriisialtiutta. Vaikka tästä on vähän empiiristä tutkimusta, eikä ole varmuutta siitä, miten kausaalisuhteet kulkevat, tuo tuntuu loogiselta. Kokonaiskysynnän taso ja rakenne riippuu myös tulonjaosta. Räikeiden tuloerojen vallites-

sa talouden voimavaroja käytetään kohtuuttomasti luksuskulutukseen. Niin Ahokas kuin Tuomala huomauttavat, miten progressiivinen verotus tasatesa- saan tuloeroja ja vaimentaesa- saan käytettävissä olevien tulojen vaihtelua toimii kansantalouden automaattisena vakauttajana.

Jussi Ahokas kysyy, miten olisi mahdollista päästä rahatalouden hyvään kehään ja samalla epävarmuudesta vakauteen. Hän ammentaa J.M. Keynesiltä, N. Kaldorilta ja H. Minskyltä. Vallitseva doktriini on hylännyt Keynesin, mutta tämän luonnehdinta talousjärjestelmämme suurimmista ongelmista – ”kyvyttömyys taata täystyöllisyyttä sekä varallisuuden ja tulojen mielivaltainen ja epäoikeudenmukainen jakautuminen” – tuntuu kovin ajankohtaiselta. Ahokas näkee yksityisten investointien heilahtelun talouden epävakauden keskeisenä syynä, erityisesti silloin, kun yhä suurempi osa investoinneista tapahtuu rahoitusmarkkinoilla reaalityalouden sijaan.

Ahokas korostaa, että keynesiläinen talouspolitiikka ei ole suhdannepolitiikkaa, vaan rahatalouden kokonaisvaltaista ohjaamista kohti vakautta ja täystyöllisyyttä. Tältä pohjalta hän rakentaa myös vaihtoehtoisen ohjelman eurokriisin hoitamiseksi. Kirjoittaja argumentoi, että myös julkiset investoinnit synnyttävät talouteen uutta rahavarallisuutta ja luovat hyvää kierrettä. Julkinen kulutus, investoinnit ja verotus ovat myös väline, jolla voi muovata talouden rakenteita vakaammiksi ja (ekologisesti) kestävämmiksi. Ahokas tietää, että hänen esityksensä ovat mahdottomia

tarjonnan taloutta, budjetti- ja markkinakuria korostavien nykyyoppien vallitessa. Tämä laittaa kysymään: jos kirjassa esiintyvä ajatus uusliberalismin väistymisestä pitää paikkansa, niin miksi valtioiden sääntelevä, investoiva ja työllistävä tehtävä on niin mahdoton ajatus?

Ahokas siis pitää jälkikeynesiläisiä ajatuksiaan radikaaleina suhteessa euroalueella omaksuttuun talousdoktriiniin ja EU:n perussopimuksessa määritellyyn EKP:n tehtävään. Minun silmissäni kyllä Laadun ja kumppaneiden kaavailema ”ekologisesti ja sosiaalisesta kestävästä hyvinvoinnin kehä” edellyttäisi mittaamattomasti radikaalimpaa ja syvempää käännöstä suhteessa maailmanmeleeseen ja (Suomessakin) harjoitettuun politiikkaan. Mutta kirjoittajia tämä ei näytä vaavan. Minäkin yritän ymmärtää utopistiselta näyttävää muistuttamalla itseäni Pauli Kettusen Pekka Kuuselta lainaamasta ajatuksesta: Sen, mikä on välttämätöntä, on oltava myös mahdollista. Lisäksi, tämä aika kysyy toivoa ja utopioita.

Kirjoittajat kertaavat suomalaisen (pohjoismaisen) hyvinvointivaltion menestystarinan, josta on kuitenkin tullut ekologisesti kestävä ja sosiaalisesti rajoittunut. ”Toimimme kuin jossain olisi odottamassa Maapallo 2.0 siltä varalta, että onnistumme tuhoamaan tämä pallon.” Hyvinvointivaltion viaksi luetaan kansallinen itsekkyyden, maailmanlaajuuden ekologisen kriisin sivuuttaminen sekä juuri se talous-, työ-, aktiivointi- ja kulutuskeskeisyys, joka voisi muodostaa hyvän kehän nykyisen kilpailutalouden kanssa. ”Suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa olisi luovutta-

va ihmiskeskeisestä ja yksilö- ja kansallisvaltiokeskeisestä ajattelutavasta ja siirryttävä globaaliin ekososiaaliseen ajattelumalliin”.

Kirjoittajat tarjoavat kapean ja materialisoituneen hyvinvointikäsitteen vastapainoksi moniulotteista ja relationaalista hyvinvointia, joka konkretisoituu Erik Allardtin *having* (mitä ihmisellä voi kohtuudella olla), *doing* (vastuullinen ja mielekäs tekeminen), *loving* (kuuluminen ja rakastaminen), *being* (eheä kokemus maailmassa olemisesta) -ulottuvuuksilla. Kiistämättä sympaattinen maailma, jollaisessa haluaisi elää. Mutta miten saavutettaisiin sellainen moderni yhteiskuntajärjestys, jossa talous on alistettu sosiaaliselle ja ekosysteemille? Tai sellainen kestävä hyvinvoinnin kehä, jossa ”taloudellinen toiminta ei perustu ahneuteen vaan kohtuullisuuteen ja kunnioittaa ekologisia rajoja”, jossa ”tuotantotavat ovat oikeudenmukaisia ja ekologisesti kestäviä” ja ”jossa ihmiset tavoittelevat hyvinvointia sen laajassa merkityksessä”.

Tällaisen kehityksen käynnistämiseksi esitetään joukko *degrowth*-yhteyksistä tuttuja keinoja kuten tulojen ja muiden resurssien uudelleenjakoa, progressiiviset tulo-, varallisuus- ja kulutusverot, kulutusmaksimit, työajan lyhentäminen, riittävä perusturva tai perustulo sosiaaliturvan ansiotyö- ja kulutuskannustimien heikentäminen, elämäntapamme yksinkertaistaminen, vertaistuotannon tukeminen jne.

***

Talous ja hyvinvointivaltio ovat tukeneet toisiaan ja niiden sovittaminen yhteen on kohtuullisen uskottavaa myös globaalissa kilpailutaloudessa ainakin

jos hyvinvointivaltiota muovataan rekommodifioivaan eli toimeentulon työ- ja markkinariippuvuutta vahvistavaan suuntaan, kuten viimeiset vuosikymmenet on tehty. Tilanne mutkistuu, kun samaan kehtään sijoitetaan ekologinen kestävyys. Toki on ”vihreän kapitalismin” visioita, joissa ekologinen ulottuvuus muunnetaan liiketoimintamahdollisuuksiksi ja uusiksi kasvusysäyksiksi. Toisen asia on näiden ekologinen riittävyys. *Degrowth*-ideologia ei usko siihen, vaan vaatii sellaista, joka silmissäni näyttää kapitalismin lopulta. Serge Latouche (*Farewell to Growth*, 2010) sanookin, että *degrowth* on anti-kapitalistinen vaatimus, ei mikään konsensiaalinen kestävyysideologia. Useat, kuten Laatu ja kumppanit, keskustelevat kuitenkin kasvusta, eivät finanssi- ja fossiilikapitalismin dynamiikasta. Ehkä heidän on siksi ”helppo” (?) tai ainakin mahdollista ajatella maailma, jonka ”talous ei perustu ahneuteen vaan kohtuullisuuteen ja kunnioittaa ekologisia rajoja” ja jossa talouslasku ei tuota työttömyyttä, kärjistyviä tulonjakoriiotoja ja hyvinvointivaltion rahoituspohjan pettämistä vaan kaikkea sosiaalistakin hyvää. Samoin he voivat uskoa siihen, että demokratia ja kansanliikkeet voivat tehdä (yhteiskunta)politiikan U-käännöksen.

Toimittajan sanoin, tässä kirjassa ei pyritä tarjoamaan yhteistä kehitysvisiota, vaan tarjota on elvyttää hyvän kehän ajattelutraditiota eri näkökulmista. Sen tehtävän kirjan tekee, ja toisin kuin Himanen, tekee sen asiantuntevalla tavalla. Silti ja edelleen jään odottamaan jotain enemmän.